

היכל

שיעורים וחידושים פרפראות ופנינים
תורה והלכה אגדה ומחשבה
מגדולי התורה וההוראה
וחובשי בית המדרש

קהילת
בני הר נוף
ירושלים
תורה

היכל השבת

בירורי הלכה משולחנם של מחברי ספר ארחות שבת

הרב שלום יוסף גלבר

הרב יצחק מרדכי הכהן רובין

חששות איסור בשימוש במעליות בשבת והפתרונות שנעשו במעלית החדשה

השימוש בשבת במעליות רגילות [שאינן בהן התקן שבת] כרוך בכמה מלאכות, ואף באופן שנכרי מפעיל את המעלית לצורך עצמו והישראל רק מצטרף לנסיעה במעלית, ויוצא מהמעלית בקומה שבה יוצא הנכרי, מכל מקום גם באופן זה הדבר אסור משום שיש מלאכות הנעשות על ידי הישראל עצמו:

[א]. עין אלקטרונית [מערכת חיישנים] - במשקופי המעלית מותקנת מערכת חיישנים שתפקידה לזהות את כניסת בני אדם ואת יציאתם, על מנת שהדלת לא תיפגע בבני האדם בעת סגירתה, ופעמים שכניסת האדם למעלית או יציאתו ממנה תשפיע על פעולת העין האלקטרונית או על מערכת החיישנים.

[ב]. מערכת שקילה - במעלית מותקן משקל אלקטרוני השוקל באופן תמידי את משקל התא והנוסעים שבתוכו, ורגע כמימרא לפני שהמעלית מתחילה לפעול משוגרת הוראה למנוע באיזה מהירות ועוצמה לפעול בהאצה ובהאטה בהתאם למשקל שנמדד באותה העת, וכאשר אדם נכנס לתוך המעלית הוא משנה את המשקל הרשום במערכת, ובהתאם למשקל החדש תינתן הוראה שונה מההוראה שהיתה ניתנת אילולי היה נכנס האדם למעלית, ויש בפעולה זו הגברת זרמים ורישום דיגיטלי.

[ג]. מלאכות נוספות הנעשות על ידי משקל האדם - ירידת המעלית נעשית על ידי כח המנוע בשיתוף משקל תא המעלית והנוסעים שבתוכו, ופעמים שיש במשקל התא והנוסעים שבתוכו יכולת להוריד את המעלית אף בלי שיתוף כח המנוע, במקרה זה המנוע אינו מפעיל את כוחו כלל וירידת המעלית נעשית רק מכח משקל התא והנוסעים. והנה עצירת המעלית בקומות נעשית על ידי לחיצת תא המעלית על מתגים המותקנים בחלל [פיר] שבו נוסעת המעלית, כאשר המעלית מגיעה אליהם. ונמצא שבזמן שמשקל תא המעלית והנוסעים שבתוכו מוריד את המעלית בלי סיוע המנוע נלחצים המתגים האלה מכח משקל הנוסעים.

מלבד השפעת משקל הנוסעים על לחיצת המתגים בזמן הירידה, משפיע משקל הנוסעים גם על מערכות נוספות המותקנות במעלית [כגון האינקודר], והשפעה זו היא בין בירידה ובין בעליה.

[ד]. ייצוב המעלית על קו הקומה - גם בזמן שהמעלית חונה בקומה, מצוי שבזמן כניסת נוסעים שוקע תא המעלית מעט מקו הקומה [מכח משקלם] ומיד מופעלת מערכת המפעילה את המנוע וגורמת לכך שהמעלית תייצב עצמה במדוייק כנגד ריצפת הקומה [פילוס אוטומטי], ונמצא שכניסת הנוסעים למעלית מפעילה את המערכת הנ"ל, והרי זו מלאכה הנעשית במעשה גמור ולא בדרך גרמא [ואין זה שייך לנידון של מלאכה הנעשית על ידי משקל האדם, כיון שבציור זה המלאכה נעשית מיד עם כניסת האנשים למעלית].

[ה]. גרימת הגברת זרם - במקרה שנכנסים למעלית כמה נוסעים שמשקלם גורם לכך שאין בכח המשקולת לבדה להעלות את המעלית, וצריך המנוע להשתתף בהעלאתם, נמצא שכניסת הנוסעים למעלית גרמה למנוע לצרוך יותר זרם.

מן האמור לעיל מתבאר שישנם כמה חששות איסור במעליות שאין בהן התקן שבת, אשר חלק מהם הוא מעשה גמור של האדם [כגון הפילוס האוטומטי], וחלק מהם הם מלאכות הנעשות על ידי משקל האדם, וחלק מהם הוא הגברת זרמים.

במשך השנים הומצאו מעליות הנקראות "מעליות שבת" שנועדו להתיר את השימוש במעליות בשבת במקום הצורך, ונחלקו גדולי ההוראה זצ"ל בדינם, ובמשך השנים עקב השכלולים במעליות נוספו חששות נוספים ובעקבותיהם נתפרסם בשנת תשע"ד מכתב מגדולי ההוראה שבו אסרו את השימוש במעליות שבת.

עוד יש להוסיף שהיו מגדולי ההוראה שחששו מאד גם לזילותא דשבתא [אף לו יצויר שלא יהיו חששות איסור]. אמנם רבותינו גדולי ההוראה בעיה"ק ירושלים תוכב"א כאשר נשאלו על כך היו משיבים להתיר לנצרכים לכך, באופן שאין במעלית חששות איסור כלל, ולכן באותם מקומות שמשתמשים במעלית שבת אמר הגרי"ש אלישיב זצ"ל שנכון לפעול ולמצוא פתרון למעליות שאין בהם חששות איסור כלל.

☆ ☆ ☆

מעלית חדשה שאין בה חששות איסור

א. לאחרונה הומצאה מעלית שאין בה חששות איסור וכדלהלן:

[א]. במעלית זו מבוטל לגמרי מתקן השקילה, והיינו שגם כאשר מתחבר הזרם למעלית אין הנוסעים [ותא המעלית] נשקלים כלל על ידי מתקן השקילה.

[ב]. במעלית זו נערכו שינויים באופן שאין צורך בפילוס אוטומטי.

הששות איסור בשימוש במעליות בשבת ופתרונם במעלית החדשה. קפו

[ג]. במעלית זו אין משקל הנוסעים גורם להגביר את צריכת זרם החשמל, הן בעליה והן בירידה.

[ד]. מעלית זו מותקנת באופן שבכל מצב לא יוכל משקל הנוסעים להוריד את המעלית כלפי מטה מבלי פעולת המנוע, ולכן אין לייחס את הלחיצה על המתגים הנעשית בשעה שהמעלית מתקרבת לקומה, לנוסעים הנמצאים בתא המעלית, אלא למנוע, וראה הרחבת דברים בענין זה להלן.

נידון זה יכול וזה אינו יכול במעליות שבת

ב. בגמ' שבת דף צ"ב ע"ב - צ"ג ע"א מבואר שאם שני אנשים עשו מלאכה ביחד בשבת, זה יכול וזה אינו יכול [כגון שהוציאו שניהם ביחד חפץ מרה"י לרה"ר, ואחד מהם יכול לבדו לשאת את החפץ והשני אינו יכול לשאתו אלא בסיועו של הראשון], זה שיכול חייב חטאת, וזה שאינו יכול פטור משום שהוא מסייע ואין בו ממש*.

ג. ועיי"ש בתוס' ד"ה ואמר שכתבו וז"ל נראה לר"י דהאי אינו יכול היינו אפילו בעל כח הרבה אלא שהוא נושא הקורה בעניין זה בכה"ג שאלמלא אחר לא היה יכול לנושאה לבדו, כגון באצבע או תופסה בענין זה שאינו יכול לנושאה לבדו, דמה לנו לכוחו כיון דהשתא אינו יכול לנושאה עכ"ל.

ומבואר מדברי תוס' שהגדרת "יכול" ו"אינו יכול" נמדדת לפי צורת אחיזתו הנוכחית בקורה, ואם באופן שהוא מחזיק את הקורה כעת אין הוא יכול לשאתה לבדו הרי זה בגדר אינו יכול, ואין מתחשבים בזה שהוא בעל כח ואם היה אוחז את הקורה באופן אחר היה יכול לשאתה לבדו.

ד. והנה כאשר שני אנשים נושאים קורה אשר האחד יכול לשאתה לבדו והשני אינו יכול לשאתה לבדו, פשוט דבמצב זה, שהאחר משתתף עמו ומסייע לו בנשיאת הקורה, אין אותו אדם שיכול לשאתה לבדו משקיע את כל הכח הנחוץ לשאת את הקורה לבדו, שהרי אם ישקיע את כל הכח הנחוץ וגם יצטרף אליו הסיוע של האדם השני, לא תינשא הקורה כראוי דמחמת ריבוי הכח מעבר למה שנצרך לנשיאתה היא תתרומם למעלה. אלא המציאות היא שכאשר יש לו [לזה שיכול] סיוע מהאדם השני [זה שאינו יכול] הוא משקיע פחות כח, כפי הנצרך להשלמת הכח החסר, ואעפ"כ הוא נקרא בשם "יכול" [גם לפי דברי התוס' הנ"ל] משום שאם יפסיק האחר לסייע לו יחזק מיד את כוחו וישא את הקורה לבדו כיון שהוא אוחז אותה באופן שאפשר לו

* ועיי' משנ"ב סי' שכ"ח ס"ק י"א שהביא דלהלכה נקטינן כרבים מהאחרונים הסוברים דמסייע אינו עובר איסור כלל, ועיי"ש בשע"צ שם ס"ק ט' שהביא דכן הוא בריטב"א [מכות דף כ' ע"ב] בשם הרמ"ה.

קפח • היכל השבת - בירורי הלכה ממחברי ארחות שבת

לנושאה לבדו. ולא אמרינן דכיון שבמצב הנוכחי אין הוא משקיע את כל הכח הנחוץ לנשיאת הקורה, יחשב הדבר בגדר זה אינו יכול וזה אינו יכול ויתחייבו שניהם².

ה. ועיין בגמ' שבת דף צ"ג ע"ב שמבואר שענין זה יכול וזה אינו יכול נאמר גם לגבי בעלי חיים [ולא רק לגבי בני אדם], והיינו שאם זב רוכב על גבי סוס ויש טלית תחת ידיו של הסוס וטלית אחרת תחת רגליו של הסוס, ואנו באים לדון איזו מהטליות טמאה מדרס, אמרו בגמרא דכיון שהסוס נשען יותר על ידיו מאשר על רגליו, לכן הטלית שתחת ידיו טמאה מדרס ואילו הטלית שתחת רגליו אינה טמאה מדרס משום שרגלי הסוס הן בגדר מסייע ואין בו ממש.

זה יכול וזה אינו יכול בשימוש במעלית בשבת

ה. נידון זה שייך גם לגבי מעליות, דהנה כל מעלית בנויה באופן שהכבלים שהיא תלויה בהם נתונים על גבי גלגל ומשתלשלים לצד השני ושם תלויה משקולת העומדת כנגד משקל התא של המעלית [כולל משקל הנוסעים הממוצע הרגיל להיות בה], משקולת זו מתנגדת למשקל התא והנוסעים שבתוכו ועל ידי זה היא מקילה על המנוע לפעול את פעולתו הן בעליה והן בירידה.

וכשבאים לדון על ירידת מעלית שבת, אזי במצב שהמעלית נמצאת בקומה העליונה של הבנין המשקולת נמצאת בקומה התחתונה של הבנין, והמנוע מתוכנן באופן אוטומטי להוריד את המעלית כלפי מטה, והדבר ייעשה בין אם תהיה ריקה מאנשים ובין אם יכנסו לתוכה אנשים, אלא שאם יבוא המנוע להוריד את המעלית כשהיא ריקה מאנשים, יצטרך הוא להשקיע כח גדול יותר [כדי להתגבר על המשקולת], אשר יכונה בדרך משל "מאה כוחות" [והיינו לצרוך זרם חשמל בעוצמה של מאה כוחות], אך אם יכנסו למעלית אנשים בקומה העליונה ומשקלם שקול לארבעים כוחות, יצטרך המנוע להשקיע רק ששים כוחות [ולצרוך כמות פחותה של זרם חשמל] כדי להתגבר על כובד המשקולת ולהוריד את המעלית.

הסיבה לכך היא משום שסדר פעולתו של מנוע שהוא משקיע בכל מקרה רק את הכח הנחוץ באותה שעה לפעולה הנצרכת, ולכן במצב שאין אנשים במעלית יצרוך המנוע זרם חשמלי בעוצמה של מאה כוחות כדי להתגבר לבדו על כובד המשקולת,

(2) וכן מתבאר מדברי הרשב"א שבת דף צ"ג ע"א, עיי"ש דקאי אהא דנסתפקו בגמ' גבי זה יכול וזה אינו יכול היינו מיינייהו מייחייב, וסבר רב המנונא דאפשר דזה שאינו יכול חייב, והביא הרשב"א דיש מקשים דהיאך אפשר שזה שיכול ועושה המלאכה פטור וזה שאינו יכול ואינו עושה המלאכה יהא חייב, והביא שתירץ הר"מ בר יוסף וז"ל משום דמספקא לן דשמא אותו שיכול חייב לפי שהוא עושה עיקר המעשה או שמא אותו שאינו יכול חייב לפי שהוא עושה בכל כחו עב"ל. ומבואר מדבריו דזה שיכול אינו עושה את מעשהו בכל כחו, והיינו כמו שנתבאר למעלה.

הששות איסור בשימוש במעליות בשבת ופירונום במעלית החדשה . קפט

אך כאשר נכנסו כמה אנשים למעלית והם שקולים לארבעים כוחות ומסייעים לו בפעולתו צורך המנוע פחות זרם, שהרי די לו עתה בששים כוחות, אך בכל אופן מוכן המנוע להשקיע את כל הכח הנצרך להורדת המעלית. ולו יצוייר שלרגע יסולק הכובד של האנשים שנכנסו למעלית, יגביר המנוע את כוחו על מנת להוריד את המעלית ולהתגבר על כובד המשקולת, וישקיע לצורך זה שוב מאה כוחות כבתחילה. וכיון שהמנוע מוכן בכל מצב להוריד את המעלית יש לראותו בגדר "יכול" לענין הורדת המעלית⁽²⁾, אף בשעה שהוא משקיע רק ששים כוחות, וכעין מה שנתבאר לעיל כאשר שני אנשים נושאים משא [זה יכול וזה אינו יכול] שמייחסים את המלאכה לזה שיכול לשאת את המשא לבדו אף באופן שבפועל מחמת הסיוע של האחר הוא משקיע פחות כוח מהנצרך לנשיאת המשא לבדו.

1. ולהאמור לעיל נמצא שהמנוע הוא בגדר "יכול" להוריד את המעלית אף בשעה שהוא משקיע רק ששים כוחות. ולגבי האנשים הנמצאים במעלית יש להבחין בין שני מצבים: [א]. אם מספר האנשים במעלית מועט באופן שמשקל המשקולת עולה על כובד משקל תא המעלית והאנשים שבתוכו, נמצא שכאשר אנשים אלו באים לרדת במעלית אין בכוח משקלם לבד להוריד את המעלית אלא זקוקים הם להשתתפות כוחו של המנוע, והוו האנשים שבתוך המעלית בגדר "אינו יכול", וכיון שנתבאר שהמנוע נחשב תמיד בגדר "יכול" נמצא שבמצב זה הוי כזה יכול [המנוע] וזה אינו יכול [האנשים], והוו האנשים בגדר מסייע שאין בו ממש⁽³⁾. והמלאכות הנפעלות בזמן ירידת

(2) וכ"כ הגרש"ז אויערבאך זצ"ל [מובא בשש"כ פרק כ"ג הערה קס"ו] וז"ל דנראה דבכה"ג שהנכנסים עדיין זקוקים גם לכוח החשמל ודאי מסתבר כדאמרן דחשיב כאילו החשמל יכול והאדם אינו יכול כיון שהחשמל עומד מוכן כל הזמן להוריד ולהעלות בין אם יש בה אנשים ובין אם אין שום איש עב"ל. והיינו דאף שאין בציור זה השתתפות של כוחות משותפים של שני אנשים אלא של אנשים ומנוע, מ"מ גם בזה נקט הגרש"ז דשייך ההיתר של זה יכול וזה אינו יכול. ואף שהמנוע משקיע כעת רק ששים כוחות מ"מ כיון שהוא מוכן ומזומן במקום הצורך [היינו כשמעלית תהיה ריקה מאנשים] להשקיע מאה כוחות הרי המנוע הוא בגדר "יכול". [ויש שדנו לחלוק על דברי הגרש"ז ולומר דאף בשני אנשים שאחד מהם יכול לשאת את המשא לבדו לא הוי בגדר יכול אלא אם הוא משקיע כרגע את כל הכח הנצרך לשאת את המשא לבדו, אך אין הדברים מסתברים].

(3) ולכאורה יש לעיין באופן שמשקל האנשים יש בו את רוב הכוח הנחוץ להורדת המעלית, והמנוע מסייע רק במעט, האם עדיין נימא דהאנשים הוו בגדר "אינו יכול" ודינם כמסייע שאין בו ממש, והמנוע הוא בגדר "יכול" והמלאכה מתייחסת אליו, או דילמא כיון שבפועל עיקר המלאכה נעשית על ידי משקל האנשים אין להתייחס אליהם כאל מסייע שאין בו ממש.

דהנה בעיקר הציור של זה יכול וזה אינו יכול, יש לדון באופן שזה שאינו יכול יש בכוחו לעשות את רוב המלאכה והוא משקיע עתה את כל הכח שיש לו, וזה שיכול משקיע עתה רק את מיעוט הכח הנצרך למלאכה, האם גם באופן זה אמרינן דזה שאינו יכול, שעושה עתה את רובה של

קצ • היכל השבת - בירורי הלכה ממחברי ארחות שבת

המעלית אינן מתייחסות לאנשים אלו, אלא למנוע. [ב]. אמנם במקרה שמספר האנשים שבתוך המעלית רב באופן שבצירוף משקל התא כובדם גדול יותר מכובד המשקולת, נמצא שכאשר אנשים אלו באים לרדת במעלית הרי הם בגדר "יכול" לגבי הורדת המעלית, ולכן אף אם המנוע משותף באותה שעה בהורדת המעלית וגם הוא בגדר "יכול", הרי זה בגדר זה יכול [האנשים] וזה יכול [המנוע], שיש בזה איסור.

ז. מעלית חדשה זו מותקנת באופן שאין לחוש שמא יכנסו למעלית אנשים שבכח משקלם לבד להורידה, משום שבכל מקרה כובד המשקולת במעלית זו גדול יותר ממשקל התא והנוסעים שבתוכו. ונמצא שבכל מקרה צריכים את השתתפות כח המנוע בהורדת המעלית, וכיון שהמנוע הוא בגדר "יכול" כמבואר לעיל, והנוסעים תמיד בגדר "אינו יכול" מתייחסת הורדת המעלית אל המנוע לחוד, והנוסעים הוו בגדר מסייע

המלאכה, חשיב מסייע שאין בו ממש, ורק זה ש"יכול" יתחייב כעושה את כל המלאכה. והנה מריהטת הדברים משמע שאכן בכל גווני חשיב ה"אינו יכול" כמסייע שאין בו ממש, והטעם משום דכיון שאין בכוחו כלל לעשות לבדו את המלאכה לא שייך לומר שהמלאכה שנעשתה מתייחסת אליו, ומאידך גיסא כיון שמשותף עמו אדם ש"יכול" לעשות את כל המלאכה לבדו, והוא אוחז את המשא באופן שאם ה"אינו יכול" ירפה את אחיזתו ישאנו ה"יכול" לבדו, שפיר אמרינן דהמלאכה מתייחסת אליו [משא"כ כשזה אינו יכול וזה אינו יכול כיון שא"א לייחס את המלאכה לכל אחד לבדו, שהרי אינו יכול, ואעפ"כ נעשתה המלאכה, הרי נצטרפו שניהם למלאכה אחת ושניהם חייבים, ובמקרה ש"זה יכול" ו"זה יכול", כיון שהיה שייך לייחס את המלאכה לכל אחד מהם אם היה לבדו, עתה שנשתתפו שניהם במלאכה אחת, נקלש כוחו של כל אחד מהם במלאכה זו, ועל ציור זה דרשו חז"ל "בעשותה" אחד ולא שנים דשנים שעשאוה פטורים].

וכן משמע מדברי התוס' בשבת דף צ"ג ע"א [שהבאנו לעיל אות ג'] שכתבו דנראה דאם אותו אדם שנושא את הקורה בעצמו אוחז רק באצבעו [בצורה שאינו יכול לשאתה לבדו] לא הוי בגדר יכול כיון שבאופן זה אינו יכול לנושאה, ומשמע שאם היה אוחז את הקורה באופן שיכול לנושאה לבדו אלא שהוא משקיע כוח מועט, הוי בגדר "יכול", אף שמסתבר שבאופן זה האדם האחר שנושא את הקורה [שהוא בגדר "אינו יכול"], משקיע את עיקר הכוח הנצרך לעשיית המלאכה, ומוכח לכאורה מזה דאף בכה"ג חשבינן למי ש"אינו יכול" כמסייע שאין בו ממש, והיינו שא"א לייחס אליו את המלאכה שנפעלה על ידי מעשהו.

עוד יש להוסיף, דאף בלא זה, והיינו דאף אם היינו אומרים שכאשר זה שאינו יכול עושה את רוב המלאכה אין דנים אותו כמסייע שאין בו ממש, מ"מ לגבי המעלית הנ"ל עדיין יש לראות את המנוע כ"יכול" ואת כל אחד ואחד מהאנשים כמסייע שאין בו ממש, דאף אם משקל כל האנשים יחד שקול לששים כוחות והמנוע נצרך להוסיף רק ארבעים כוחות, מ"מ אין אנו דנים את כל האנשים כגוף אחד, אלא כל אדם נידון לעצמו, ונמצא שכל אדם בפני עצמו אינו עושה את רוב המלאכה, ושפיר שייך לומר דכל אחד מהנוסעים הוא בגדר מסייע שאין בו ממש ביחס למנוע שבכוחו לעשות את כל הפעולה לבדו.

הששות איסור בשימוש במעליות בשבת ופתרונם במעלית החדשה. קצא

שאינן בו ממש. ולכן כל המלאכות הנפעלות בזמן ירידת המעלית [הלחיצה על המתגים הגורמים לעצירת המעלית בקומות] מתייחסות רק למנוע ולא לנוסעים^ה.

אדם או חפץ העומדים על מפתן המעלית

ה. יש שעוררו שבמקרה שדלת המעלית החלה לנוע על מנת להיסגר ואחד מהאנשים עמד על מפתן המעלית, או שנכנס עם עגלת תינוק באופן שחלק מהעגלה נשאר על מפתן המעלית, דבאופנים אלו לא תוכל הדלת להיסגר והמעלית לא תוכל לפעול^ו, וכשנתנו אנשים אלה דעתם [בטרם הגיעה הדלת אליהם] שבמצב זה לא תוכל המעלית לפעול, נכנסו מיד פנימה כדי שהדלת תיסגר, דלכאורה באופן זה כניסתם למעלית על מנת לפנות מקום לדלת היא פעולה של גרמא^ז, דאם לא היו נכנסים פנימה לא היתה המעלית פועלת וכניסתם גורמת להפעלת המעלית^ח.

ט. ולכאורה יש לדמות נידון זה למה דאיתא בגמ' ב"ק דף כ"ו ע"ב דאמר רבה זרק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות ובא אחר וסילקן או קדם וסילקן פטור,

ה) השפעת הנוסעים על המנוע בעליית המעלית – לענין השפעת הנוסעים על המנוע בזמן עליית המעלית, המציאות היא שבזמן שתא המעלית נמצא למטה נמצאת המשקולת למעלה, וכיון שבמעלית זו כובדה של המשקולת עולה על משקל התא והנוסעים שבתוכו, נמצא שהמשקולת לבדה בירידתה כלפי מטה, יש בכוחה להעלות את המעלית ללא השתתפות המנוע, ותפקידו של המנוע במצב זה הוא לבלום את השפעת המשקולת שלא תעלה את המעלית במהירות שאינה רצויה, וכאשר נכנסים נוסעים אל המעלית ומכבידים על משקל התא, צריך המנוע להשקיע פחות כח לצורך בלימת המעלית, ונמצא שאין הנוסעים גורמים להגברת זרם כלל אלא להפחתת זרם ואין בזה איסור כלל.

ו) ציורים אלו אינם שכיחים משום שעל פי הוראות ההפעלה של מעליות אלו אין לעמוד במקום זה אלא מעבר לקו המסומן במעלית. וגם אם אירע שהאדם התעכב על מפתן המעלית והדלת נתקלה בו, ואז הופעל מנוע חשמלי המחזיר את הדלת לאחור, אין כאן אלא מצב של פסיק רישיה בגרמא, והאדם אינו אלא כמתעסק אצל פעולה זו, שהרי לא עמד שם על דעת שהדלת תיתקל בו, ואין בזה איסור מן הדין ולכן אין לחוש למציאות זו ובפרט שההוראות הן להיכנס לתוך המעלית ולא להתעכב על המפתן כדי להימנע ממצבים אלו.

ז) ופשוט שמציאות זו של אדם העומד על מפתן המעלית או עגלת תינוק המונחת שם אינה בגדר קלקול במעלית דנימא שסילוקם יחשב כתיקון מנא וכמכה בפטיש.

ח) לכאורה אף באופן שהאדם נעמד על מפתן המעלית לפני שדלת המעלית החלה לנוע, יש מקום לעורר שבכניסתו לתוך תא המעלית או ביציאתו הרי הוא מאפשר לדלת המעלית להיסגר והרי הוא גורם בזה את הפעלת המעלית, שהרי בשעה זו יש מנגנון [טיימר] המונה את השניות ועומד לחבר את המעגל חשמלי שיסגור את הדלת ויפעיל את המעלית, וא"כ גם באופן זה אפשר לראות כאילו כבר נזרק החץ העומד לפעול את הפעולה, והאדם העומד על מפתן המעלית נחשב כתריס העתיד למנוע את פעולת המעלית ובכניסתו לתוך המעלית או ביציאתו ממנה הוא גורם את הפעלת המעלית.

קצב • היכל השבת - בירורי הלכה ממחברי ארחות שבת

מ"ט בעידנא דשדייה פסוקי מפסקי גיריה^א, ועיי"ש בתוס' ד"ה קדם דנחלקו הרי"ף ור"י אם המסלק את הכרים חייב מדינא דגרמי או דחשיב גרמא ופטור. והרי גרמא בנזיקין פטור אבל אסור, וא"כ ה"נ יש לראות את האדם הנכנס לתוך המעלית כמסלק תריס הגורם למעלית לפעול.

י. ומסתבר דאף אם בזמן זריקת הכלים לא היו מונחים כרים וכסתות ובא אדם והניחם ואחר כך סילקם, גם באופן זה חשיב המסלק גרמי או גרמא בנזיקין [אא"כ הכרים וכסתות שלו דאז אינו משועבד להניחם], והטעם משום שבשעה שהונחו הכרים נסתלק כח המזיק שיש בזריקת הכלי, דאף שלפני שאדם זה הניח את הכרים היה הכלי עומד להישבר, מ"מ לאחר שהונחו הכרים פסק כח המזיק שהיה מונח בזריקת הכלי, וסילוק הכרים גורם את שבירת הכלי. ואם כן לכאורה ה"ה לגבי אדם שעמד על מפתן המעלית, דאף לו יצוייר שהדלת התחילה לנוע על מנת להיסגר ואחר כך נעמד שם אדם, ושוב נכנס אדם זה פנימה והדלת נסגרה והמעלית החלה לפעול, גם באופן זה יש לראות את האדם כגורם את הפעלת המעלית.

אמנם נראה דיש לחלק בין דיני גרמא בשבת לדיני גרמא בנזיקין וברציחה, דבנזיקין וברציחה עיקר הקפידא היא על התוצאה, שלא ינזק הכלי ולא יהרג האדם, ואילו לגבי שבת עיקר הקפידא היא שלא יעשה האדם מלאכה [ולפי חלק מהפוסקים החמירו חכמים שלא במקום צורך גדול, שגם לא יעשה האדם מלאכה בגרמא], ולכן לענין נזיקין ורציחה בכל אופן שמעשהו של האדם גרם את התוצאה הרי זה אסור, אך לענין דיני שבת שעיקר קפידת התורה הוא על מעשה המלאכה, לא מצינו איסורי גרמא אלא רק כאשר פעולת האדם מחדשת מלאכה שלא היתה עומדת להיעשות, וכגון באופן המבואר בגמ' שבת דף ק"כ שמעמיד כלי חרס חדשים מלאים מים בדרכה של הדליקה, דפעולה זו של האדם מחדשת כיבוי של האש, וכיבוי זה של האש לא היה עומד לקרות ללא פעולתו של האדם, אבל בנידון דלת המעלית, קודם שעמד האדם על מפתן המעלית היתה הדלת אמורה להיסגר ולהפעיל את המעלית, והאדם שנעמד בדרכה של הדלת [אף קודם שהחלה הדלת לנוע] ואחר כך נכנס פנימה, לא חידש [בכניסתו פנימה] את פעולת המעלית, אלא שהסיר את המחסום שהיה אמור לעכב את פעולת המעלית, והסרת מחסום זה החזירה את המצב לקדמותו שהמעלית תפעל את הפעולה שהיתה אמורה לפעול, ולא מצינו שבאופן כזה אסרו חכמים גרמא בשבת^ב, והיינו כנ"ל דכיון

^א ובעין זה בגמ' סנהדרין דף ע"ז ע"ב דאמר רבא זרק חץ ותריס בידו ובא אחר ונטלו, ואפילו הוא קדם ונטלו פטור, דבעידנא דשדייה ביה מיפסק פסיקי גיריה.

^י והנה יש לדון בבית שעומדים בו נרות על יד החלון באופן שאם ייפתח החלון ולאחר זמן תנשב רוח מצויה יכבו הנרות, אם לפי הסברא הנ"ל שכתבנו למעלה לגבי דלת המעלית, יהיה מותר לפתוח את החלון בשעה שאין הרוח מנשבת, מתוך כוונה שלאחר זמן כאשר תנשב הרוח, תכבה את הנרות

הששות איסור בשימוש במעליות בשבת ופתרונם במעלית החדשה. קצג

שבאיסורי שבת הקפידא היא על עשיית המלאכה ולא על התוצאה, מסתבר שגם כאשר החמירו הפוסקים בגרמא מיירי דוקא באופן שמעשהו של האדם מחדש את המלאכה ולא באופן שהמלאכה אמורה להיעשות והוא רק הסיר את המונע שהתחדש.

יא. באופן נוסף יש לומר דאין לחוש לטענה זו, דהנה פשוט דאם הונחו כרים וכסתות באופן שרוח מצויה עתידה לסלק אותם, הרי זה כאילו לא הונחו כאן הכרים והכסתות וממילא לא מיפסקי גיריה כלל, וכן הוא בחזון איש ב"ק סי' ב' ס"ק י"א. ועיין שם בחזו"א שמבואר דאף באופן שסילוק הכרים והכסתות היה עומד להיעשות על ידי אדם [בעל בחירה], גם זה חשיב כרוח מצויה, כל שהיה האדם עושה זאת בודאי^(א), וממילא פשוט דכאשר אדם נעמד על מפתן המעלית אין הוא עתיד להישאר

ועיין היטב מג"א סי' תקי"ד ס"ק ט' ובמשנ"ב סי' רע"ז ס"ק ג', שלא נתברר היטב אם באופן הנ"ל שכוונתו שהרוח הבאה לאחר זמן תכבה את הנר, יהיה אסור לכו"ע, אף לא"ר והמטה יהודה הסוברים דלא גזרינן שמא בשעת פתיחת הדלת ממש תנשב הרוח ותכבה את הנר. דנימא שפתיחת החלון לא תיחשב גרמא המחדשת את כיבוי הנר אלא תיחשב רק כהסרת הדבר המונע מהרוח לכבות את הנרות, וכעין מש"כ למעלה לגבי סילוק המכשול מדלת המעלית. אמנם זה אינו, ופשוט דיש לאסור זאת מטעם גרם כיבוי, ואין לדמות זאת כלל לנידון הנ"ל של דלת המעלית, והטעם לחילוק זה הוא דכיון שבמצב הפשוט הרוח מנשבת בחוץ והנר דולק בבית, אין לראות את הרוח ככח העומד לכבות את הנרות אשר החלון מזהוה רק מחסום כלפי כח זה, שהרי אין הרוח שייכת כלל אל הנרות דנימא שהיא אמורה לכבותם, ולכן באופן זה כאשר פותח את החלון על מנת שהרוח תיכנס לבית ותכבה את הנר, הרי הוא מחדש כיבוי שלא היה עומד כלל להיעשות.

ואף באופן שמתחילה היה החלון פתוח והאדם סגר אותו כדי שהרוח לא תכבה את הנרות, ושוב נמלך לפותחו על מנת שהרוח תכבה את הנרות, גם באופן זה חשיב גורם כיבוי, דמשעה שסגר את החלון שוב אין הרוח שייכת כלל אל הנרות ואינה אמורה כלל לכבותם, ופתיחת החלון מחדשת את הכיבוי. משא"כ כאשר עמד אדם על מפתן המעלית הרי הוא מונע מלאכה שאמורה להיעשות, וכאשר הוא זו ממקומו אין הוא מחדש את המלאכה אלא רק מסיר את המעכב המונע מלאכה שהיתה אמורה להיעשות מעצמה לולי מעשיו, ולא מצינו שהחמירו בגרמא כעין זו.

יא. עיי"ש בחזו"א ד"ה ואכתי, שעוסק במקרה שהאדם הזורק את הכלי היה בדעתו בשעת הזריקה לסלק את הכרים קודם שיגיע הכלי אליהם וממילא ישבר הכלי, וכתב וז"ל דאפשר דאפילו אמר מקודם שישלך לא מיקרי רוח מצויה, דאין אנו מחזיקים לישראל שיעשה עבירה, ואפילו אם באנו לדון במציאות הדבר נראה לנו שישלך, מ"מ לא מיקרי ראשון מזיק, כיון דעבירה היא וכל רגע חשיבא מחשבה חדשה, וחשיב כנמלך עתה לסלקו עכ"ל. ומשמע שלולא היה הסילוק מעשה של עבירה היה החזו"א מחשיב את כוונתו לסלק כרוח מצויה העתידה לסלק את הכרים והכסתות, אף שהסילוק נעשה בכוונה על ידי אדם בעל בחירה, דמ"מ אין לנו לחוש שישנה את תוכניתו. וע"ע בגלינות החזו"א על חידושי הגר"ח זצ"ל על הרמב"ם שכתב שאם אדם מניח לגוי לזורק על גבי תינוק הרי זה דומה למי שעולה על גג באופן שרוח מצויה עתידה להפילו על תינוק ויש בזה עבירת רציחה, וה"נ הגוי העומד לזורקו על התינוק חשיב כרוח מצויה, וגם כאן מבואר בדבריו שגם מעשה

קצד • היכל השבת - בירורי הלכה ממחברי ארחות שבת

ולעמוד שם שהרי הוא עתיד להיכנס פנימה או לצאת כדי שדלת המעלית לא תיתקל בו [דדרך בני אדם להירתע מפגיעת דלת המעלית], ונמצא שמלכתחילה יש לראות את עמידתו במקום זה כמצב עראי שעומד בודאי להשתנות, והרי זה כעין כרים וכסתות העומדים להסתלק על ידי רוח מצויה^{יב}.

יב. וכל שכן שאין לחוש לאדם שנכנס כדרכו לתוך המעלית [ולא נעמד על המפתן כלל] ולומר שבדרך הילוכו שימש לרגע כמחסום לדלת המעלית, ובהמשך הילוכו סילק את המחסום וגרם למעלית לפעול, דבאופן זה אין לראות את האדם כמחסום כללי^{יג}.

יציאת האנשים מהמעלית - האם יש בדבר חשש לגרימת שינויים בזרם החשמל

יג. עוד יש שעוררו דבאופן שיש אנשים במעלית והיא נעה כלפי מעלה או מטה, שבאופן זה המנוע משקיע פחות כח משום שמשקל האנשים מסייע להסעת המעלית, אם יצאו אותם האנשים מהמעלית באחת הקומות, כאשר יחדש המנוע את פעולתו

של אדם בעל בחירה חשיב כרוח מצויה אם אין סיבה לתלות שישה את תוכניתו וקצ"ע מלשון החזו"א במכתבו לגרשז"א בענין חשמל בשבת, עיי"ש, אמנם לענין דלת המעלית חשיב טפי כרוח מצויה כיון שטבע האדם להירתע ממנה וקרוב הוא להיחשב כאדם שאינו עושה מעשהו כבעל בחירה אלא כאדם העושה שלא מדעת, דזה דחשיב לכו"ע כרוח מצויה^{יד}.

יד. ואף שהחזו"א כתב בד"ה ונראה שנוטל התריס חשיב רוצח, רק דרחמנא פטריה שאינו אלא גרמא, והיינו שאם יוועדו שנים ויסימו ביניהם שאחד יזרוק חץ בשעה שיש תריס כנגד הילוכו של החץ והשני יסלק את התריס וממילא יהרג אדם מכח החץ, וכתב החזו"א דבאופן זה חשיב האדם השני המסלק את התריס כרוצח, אלא דרחמנא פטריה משום שאינו אלא גרמא. אין זה דומה כלל לנידון הנ"ל, דנראה דדברי החזו"א האלו אמורים דוקא כאשר בזמן זריקת הכלים מונחים כרים וכסתות אלא שאנו באים לחייב את הזורק משום שרוח מצויה עתידה לסלק את הכרים, על זה כתב החזו"א שאם רוח מצויה זו הוא "מעשה אדם" מתייחס כל הנזק לאדם המסלק ולא לאדם הזורק, אך באופן שיוועדו שנים שהאחד יזרוק כלים מהגג באופן שבזמן הזריקה לא מונחים כרים וכסתות, ותוכניתם שהשני יניח כרים וכסתות לרגע אחד ויחזור ויסלקם, באופן זה לא איירי החזו"ן איש כלל, ואין מעשהו של המסלק נחשב גרמא בנוזקין כיון שהכניס כרים וכסתות העומדים להסתלק ברוח מצויה ודהיינו על ידי מי שהניח את הכרים, והרי זה כאילו לא הוכנסו הכרים והכסתות כלל, אף שהרוח המצויה המוציאה את הכרים היא על ידי מעשה אדם, ובאופן זה גם לפי החזו"א הזורק את הכלי יחשב המזיק והאדם האחר שהניח את הכרים על מנת לסלקם לא יחשב גרמא בנוזקין כלל.

יז. ויש שדנו להעיר ולומר שכניסת אנשים ויציאתם במעלית זו באופן שהדבר מתוכנן מתחילה לשם כך יש בה לכל הפחות איסור גרמא ושל הפעלת המעלית, ולדבריהם אף אפשר שאין זה גרמא אלא פעולה ממש מאחר שכך הוא מתוכנן מתחילה. אמנם לענ"ד אין לראות זאת כמכשיר שיש בו גרמא המתוכננת מתחילה, שהרי עמידת אדם או חפץ על מפתן המעלית אינה מתוכננת מתחילה, ואם כוונתם שכל אדם הנכנס למעלית הרי הוא כמניח תריס וחוזר ומסלק, ומחמת זה תיחשב המעלית כמכשיר המתוכנן לפעול על ידי גרמא, לכאורה אין הדברים נראים כלל.

הששות איסור בשימוש במעליות בשבת ופתרונם במעלית החדשה. קצה

יצטרך להשקיע יותר כח כדי להתגבר על משקל המשקולת על מנת להמשיך ולהוריד או להעלות את המעלית, ונמצא שביציאתם מהמעלית הם גורמים לכך שהמנוע יצרוך יותר זרם בהמשך פעולתה של המעלית.

אמנם יש לדחות טענה זו, דכיון שבכל קומה המנוע שובת מפעולתו לגמרי לזמן מה, ואח"כ מתחדשת פעולתו והמנוע מתאים את הכח הנצרך לפי הנתונים החדשים, לכן אין לראות את האדם היוצא מן המעלית בשעה שהמנוע שובת מפעולה כשייך כלל לשינויים הנעשים בפעולת המנוע לאחר התחדשות פעולתו, ואין לייחס אותם אליו אף כגרמא [ואף דניחא ליה בהמשך פעולת המעלית, מ"מ אין שום קשר ויחס בין יציאתו מהמעלית לבין מה שהמנוע צורך בזמן שהוא מחדש את פעולתו]⁽¹⁾, דאטו אם יצא אדם מהמעלית בלילה בשעה שהיא מתנתקת מפעולתה לכמה שעות ויודע שכאשר היא תחדש את פעולתה למחרת ביום יפעיל המנוע יותר כח מחמת שהמעלית ריקה מאדם, האם מיקרי האדם היוצא מהמעלית כגורם לתוספת הכח הנעשית לאחר כמה שעות, וכיון שכן מסתבר דה"ה אם אין המנוע שובת לכמה שעות, אלא לפרק זמן קצר, מ"מ אין לייחס את תוספת הזרם שמשקיע המנוע בזמן חידוש פעולתו ליציאת האדם מהמעלית⁽²⁾.

(1) ואין הכוונה לדון היתר מצד פ"ר בגרמא [שיש פוסקים המתירים זאת] אלא כוונת הדברים שאין כאן גרמא כלל, דמתוך שאין דעתו של האדם נתונה כלל על אופן פעולת המנוע כאשר תתחדש פעולתו, לכן אין שום יחס ושייכות בין יציאת האדם מהמעלית לכמות הזרם הנצרכת בזמן חידוש פעולת המנוע.

(2) והוא הדין אם יש חדר בבית מלון שמדי פרק זמן מסויים מופעל גלאי נפח שמזהה אם יש אנשים בחדר, ובמידה שאין אנשים בחדר מכבה גלאי זה את מזגן האויר, דנראה פשוט שהאדם היוצא מהחדר אינו נחשב שגורם את כיבוי המזגן, אף שבעוד פרק זמן מסויים יפעל גלאי הנפח ויזהה שאין אנשים בחדר ויכבה את המזגן, דיציאתו של האדם מהחדר אינה בגדר גורם כלל לכיבוי המזגן, אלא דמתוך שכאשר הגלאי יזהה לאחר זמן שאין אנשים בחדר הרי הוא מכבה את המזגן.

ובעיקר סברא זו שכתבנו לגבי יציאת אדם מהמעלית שאינה נחשבת גרמא כלל לגבי אופן פעולת המנוע בשעה שהוא מחדש את פעולתו, יש מקום לכאורה לדון דאף לו יצויר שהאדם היה יוצא מהמעלית בזמן שהמנוע עדיין פועל והמנוע היה חש מייד את העדר משקלו של האדם היוצא, ומחמת כן היה המנוע מגביר את צריכת זרם החשמל כדי להתגבר על המשקולת ולהמשיך ולהסיע את המעלית, דאפשר שגם באופן זה אין לראות את האדם כגורם להגברת צריכת הזרם על ידי המנוע, והטעם שהגברת צריכת הזרם לא נגרמה מחמת מעשה היציאה של האדם, אלא מחמת היותו נעדר מהמעלית, וצ"ע בסברא זו. ומ"מ באופן הנזכר לעיל שהאדם יוצא מהמעלית בשעה שהמנוע שובת מפעולה נראה פשוט שיציאתו אינה נחשבת כלל כגרמא.

מכתב בדבר מעלית שבת חדשה

בס"ד מרהשוון תשפ"ג

הן ידוע שרבים מרבתינו גדולי ההוראה זצ"ל הרחיקו את השימוש במעליות שבת מחמת חששות הלכתיים, ויש שלא היתה דעתם נוחה משימוש במעליות אלו משום דנראה כמעשה חול, אף באופן שאין בהן חששות הלכתיים כלל.

והנה רבותינו גדולי ההוראה שבעיה"ק ירושלים תובב"א, כאשר נשאלו על זה, היו מורים היתר, לנצרכים לכך, להשתמש במעליות שאין בהן חששות איסור, ובשנים האחרונות גדלה מצוקת הדיור והיוקר האמיר ומתרבים לרוב בניינים רבי קומות והצורך למעליות ללא חששות הלכתיים הולך וגדל.

הר"ר שגיא שלמה הראל שיחי' לאוי"ט, הגה ברוחו להמציא ולתכנן מעלית אשר אין בשימוש בה בשבת חששות איסור כלל, ויש בהמצאה זו תועלת לאותם הנצרכים לכך המתגוררים בבניינים רבי קומות.

הנ"ל הציג בפנינו את הרעיון לפרטי פרטים, ולאחר שהדבר נבדק גם על ידי מומחים נוספים שאישרו את הדברים, אמרנו לפעלא טבא ישר. והרינו לחזק את ידו ולברכו שחפץ ד' בידו יצליח ושלא תצא ח"ו תקלה מתחת ידו.

לענין ההנהגה למעשה, במקומות שרבני המקום מאשרים את השימוש במעליות אלו, ישאל כל אדם את רבותיו את הדרך אשר ילך בה.

וע"ז בעה"ח

יצחק מרדכי הכהן רובין

ש"ס יוסף גלבר

שריאל רוזנברג

אב בית דין צדק - בני ברק

רב שכונת רמת דוד (פרדס ברמן)

בני ברק

בס"ד מרחשון תשפ"ג

ראיתי את אשר כתבו הרבנים הגאונים ר' שלו' יוסף גלבר שליט"א ור' יצחק מרדכי הכהן רובין שליט"א אודות המעלית שתכנן הר"ר שגיא שלמה הראל שיחי', והאריכו לבאר שאין חשש להשתמש במעלית זו בשבת קדש, וגם דיברתי עם ה"ה הראל והסביר לי את עיקרי השיטה.

ואמנם בעירנו בני ברק הורו רבני העיר הראשונים זצ"ל שלא להשתמש ב'מעלית שבת', אף אם אין בה חשש איסור כלל. אך במקומות שכן מקילין להשתמש במעלית שבת, בודאי יש להם להקפיד להשתמש במעלית זו דוקא, כי במעליות האחרות לא נתברר היתרן.

וע"ז בעה"ח

שריאל רוזנברג

הערת הגאון רבי צבי ובר שליט"א

בס"ד

לכבוד הרבנים הגאונים וכו'

ראיתי את המאמר בעניין המעלית שנבנית ע"י המהנדס הרב שגיא שלמה הראל שיחי', ובודאי שנעשו תיקונים רבים לעומת המעליות הקודמות.

אבל בשאלה שעוררו שבכניסה למעלית יש משום גרמא שמחמתו נגרם שהמעלית תפעל, שהרי יש מנגנון שמונע מהמעלית להיסגר כשעומד אדם על הפתח, ונמצא שבאותה שעה שהוא עומד על מפתן המעלית, המעלית לא עתידה לפעול, ורק על ידי הכניסה הגמורה למעלית היא ממשיכה לפעול. ובעצם חשש זה שייך בכל אדם שנכנס למעלית [ואין ברור למה נכתב בהערה (הע' ה) שהוא דבר שאינו שכיח]. וכת"ר כתב שלא מצאנו שהחמירו גם בגרמא זו, ובאמת אם כסברת כת"ר לא ידעתי הגבול עד היכן גזרו בגרמא.

ומה שכתבתם בשם החזו"א בזה לא זכיתי להבין, שלכאורה נראה בחזו"א שדן רק על הזורק, אבל להיפך מי שמזיז את הרוח המצויה הוא ודאי חשיב גרמא. וכן מבואר להדיא בתירוצו שם ד"ה ונראה שנוטל התריס חשיב רוצח, רק דרחמנא פטריה שאינו אלא גרמא. א"כ מבואר להדיא בחזו"א שכל שיש כאן היזק שנחסם, והוא מזיז את התריס זה חשיב גרמא, וא"כ יש לאסור לעניין שבת.

ומלבד זאת דנו בע"פ שאם כדבריכם יש אפשרות להפעיל גם מכונית בשבת, ואולי זה היה דעת גדולי בני ברק שחששו להתיר את המעלית בשבת אף בדרך המותרת.

עכ"פ דעתי שסילוק התריס, ביחוד באופן שהדבר מתוכנן במכשיר מתחילה לשם כך, יש בזה לכל הפחות איסור גרמא, ואף אפשר שאי"ז גרמא אלא פעולה ממש מאחר שכך הוא מתוכנן מתחילה.

החותם בברכה מרובה לכבודה של תורה

צבי ובר

מכתב תשובה להערת הגר"צ ובר שליט"א

ז' כסלו תשפ"ג

לכבוד הגאון רבי צבי ובר שליט"א

מרא דאתרא דשכונת נוה יעקב ירושלים תובב"א

אחדשה"ט וש"ת

קיבלנו את מכתבו, וראינו לנכון לשוב ולשנות את הדברים בשים לב להערות הדר"ג שליט"א:

א. ענין גרמא שמצינו בש"ס ובפוסקים הוא תמיד באופן שמעשהו של האדם גורם לעשיית מלאכה שלא היתה נעשית לולי מעשהו, אבל באופן שנזרק חץ [או שיש מכונה העומדת לזרוק חץ] באופן שמכח החץ עתידה להיעשות מלאכה, ואדם הניח תריס בדרכו של החץ וחזר וסילקו [ותריס זה לא נגע בחץ ולא עצר את הילוכו], אין אנו רואים את מעשהו של האדם בסילוק התריס כגורם מלאכה, אלא רק כגורם לכך שהתריס שהונח לא יפריע את מהלכו של החץ, ופעולת החץ לא השתנתה כלל מחמת מעשהו של האדם. ואין זה כאדם שהניח תריס ועצר את הילוכו של החץ ושוב מסיר את התריס ועל ידי כך יכול החץ להמשיך בדרכו.

והיה מקום לדון שבאופן זה גם בנידון של רציחה אם ראובן זרק חץ על מנת להרוג אדם, ושמעון הניח תריס בדרכו של החץ וחזר וסילקו, יחשב ראובן כרוצח ושמעון לא יחשב כגורם רציחה, אך אף אי נימא דענין רציחה שאני, דהתם עיקר הקפידא היא על התוצאה של הריגת האדם ולכן יש לומר שמשעה שהונח התריס פסק כוחו של הזורק ושמעון שסילק את התריס נחשב גורם רציחה, מ"מ לענין דיני שבת שעיקר קפידת התורה היא על מעשה המלאכה ולא על התוצאה, פשוט הדבר שכאשר חידשו רבנו יואל [המובא במרדכי] וחלק מהפוסקים לאסור גרמא בשבת שלא במקום הפסד, אין זה אלא כאשר אכן מעשהו של האדם חידש את המלאכה ולא באופן הנ"ל של הכנסת תריס שמעשהו רק בגדר "הווה אמינא" של הפרעה, שהכנסת תריס שהיתה אמורה להפריע את הילוכו של החץ נסתלקה, ואין בפעולה זו לא מעשה ולא גרמא בשבת.

ומש"כ הדר"ג שליט"א "דלפי הנ"ל לא ידעתי הגבול עד היכן להתיר גרמא", תשובת הדבר היא דגבול ברור יש לדבר, בין היכי שמעשהו מחדש מלאכה שלא היתה נעשית אילולי מעשהו, לבין היכי שהמלאכה היתה נעשית גם בלי מעשהו.

ב. מה שהביא הדר"ג שליט"א מהחזון איש ב"ק סי' ב' ס"ק י"א ד"ה ונראה, דהיכי

ר. היכל השבת - בירורי הלכה ממחברי ארחות שבת

ש"רוח מצויה" הוא מכח מעשה אדם מייחסים את המעשה לאדם המסלק, ואם יוועדו שנים שאחד יזרוק כלי מהגג במקום שיש כרים וכסתות והאחר יסלקם, המסלק יחשב גורם של הנזיקין אף אם נחשיב את סילוקו כרוח מצויה. נראה דדברי החזו"א האלו אמורים דוקא כאשר בזמן זריקת הכלים מונחים כרים וכסתות אלא שאנו באים לחייב את הזורק משום שרוח מצויה עתידה לסלק את הכרים, על זה כתב החזו"א שאם רוח מצויה זו הוא "מעשה אדם" מתייחס כל הנזק לאדם המסלק ולא לאדם הזורק, אך באופן שיוועדו שנים שהאחד יזרוק כלים מהגג באופן שבזמן הזריקה לא מונחים כרים וכסתות, ותוכניתם שהשני יניח כרים וכסתות לרגע אחד ויחזור ויסלקם, באופן זה לא איירי החזון איש כלל, ואין מעשהו של המסלק נחשב גרמא בנזיקין כיון שהכניס כרים וכסתות העומדים להסתלק ברוח מצויה [דהיינו על ידי מי שהניח את הכרים], והרי זה כאילו לא הוכנסו הכרים והכסתות כלל, אף שהרוח המצויה המוציאה את הכרים היא על ידי מעשה אדם, ובאופן זה גם לפי החזו"א הזורק את הכלי יחשב המזיק והאדם האחר שהניח את הכרים על מנת לסלקם לא יחשב גרמא בנזיקין כלל.

ג. מש"כ כהדר"ג שליט"א שלפי המצאה זו יש אפשרות להפעיל מכונית בשבת, כבר דיברנו בע"פ שאין הנידונים דומים כלל, דבמכונית שעליה כתב הדר"ג, התריס כבר קיים מערב שבת והמסלק את התריס מחדש את הפעלת המכונית, משא"כ הכא לענין מעלית המעלית היא אמורה לפעול כיון שאין תריס בדרכה, ואם הונח תריס וחזר ונסתלק אין זה נקרא שהסילוק גרם את הפעלת המעלית.

ד. מש"כ הדר"ג שליט"א שכניסת אנשים ויציאתם במעלית זו באופן שהדבר מתוכנן מתחילה לשם כך יש בזה לכל הפחות איסור גרמא, ואף אפשר שאין זה גרמא אלא פעולה ממש מאחר שכך הוא מתוכנן מתחילה. לענ"ד אין לראות זאת כמכשיר שיש בו גרמא המתוכננת מתחילה, שהרי עמידת אדם או חפץ על מפתן המעלית אינה מתוכננת מתחילה, ואם כוונת הדר"ג שכל אדם הנכנס למעלית כמניח תריס וחוזר ומסלקו ומחמת זה תיחשב המעלית כמכשיר המתוכנן לפעול על ידי גרמא, לכאורה אין הדברים נראים כלל.

בברכת התורה

וביקרא דאורייתא

שלום יוסף גלבר

יצחק מרדכי הכהן רובין

